

19. A fényelhajlás jelensége optikai rácson. A fény hullámhosszának meghatározása.

Videó

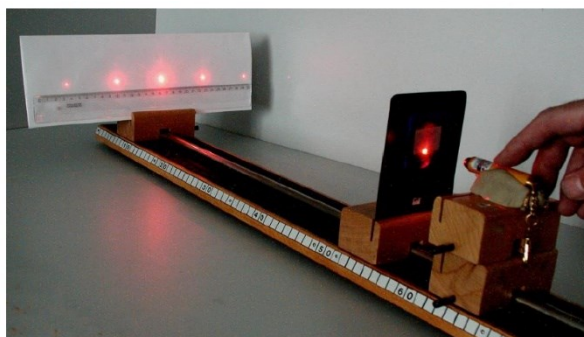
<https://www.youtube.com/watch?v=qjq9a-bfSv8>

Feladat:

Optikai rácscsal bemutatott fényelhajlási kísérlet segítségével határozza meg a fény hullámhosszát!

Eszközök

- Fénymutató lézer
- Optikai sín lovasokkal
- Ernyő
- Ismert rácsállandójú optikai rács
- Mérőszalag
- Vonalzó

Az optikai rács párhuzamos, egymástól egyenlő távolságra lévő rések sorozata. A szomszédos rések távolsága a rácsállandó (d). Értékét jelzik az eszközön.

A mérés leírása

Az optikai sín végére rögzítsünk ernyőt, helyezük az optikai rácst diartartóba, azt pedig mozgatható lovasba, majd világítsuk át a rácst lézerfényvel! A lézerfény a rácson áthaladva elhajlik. A rácsállandó összemérhető a fény hullámhosszával. A szomszédos réseken való elhajlást követő interferencia eredményezi az ernyőn látható mintázatot, erősítési és kioltási helyeket.

- Határozza meg az optikai sín mellé helyezett mérőszalag segítségével a rács és az ernyő távolságát (L)! Mérje meg az ernyőn az első elhajlási maximum és a direkt sugár foltjának (középső, legerősebb megvilágítású folt) távolságát (h) és határozza meg a fény elhajlásának α szögét!

- Az optikai rácson történő fényelhajlás elmélete alapján a mért adatokból határozza meg a fény hullámhosszát!

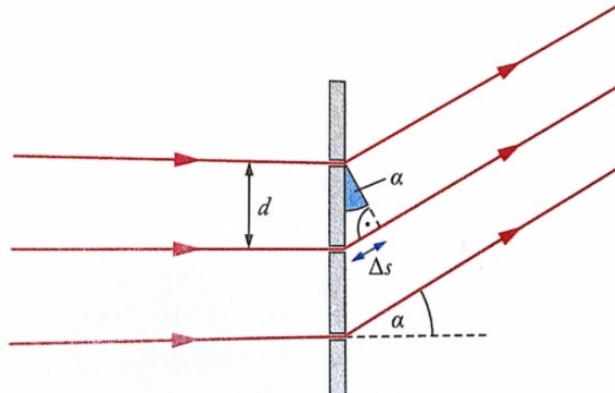
Elmélet

Ha az akadály (pl. rés) mérete összemérhető a hullámhosszal, akkor a hullám behatol a rés mögötti árnyéktérbe. Ekkor a hullámfront (minden pontja azonos fázisú) meggyöngyösödik. A Huygens-Fresnel elv értelmében a hullámfront minden pontja elemi hullámok kiindulópontja, melyek találkozására interferenciát eredményezhet.

Az interferencia a koherens hullámok találkozásakor észlelhető, tartósan megmaradó mintázatú hullám-szuperpozíció.

Koherens hullámok időben állandó fáziskülönbséggel találkoznak.

A szomszédos résekből kiinduló és egymással párhuzamosan haladó hullámok között útkülönbség (Δs) lép fel.

Az útkülönbség az ábra szerint, geometriai megfontolásból a következő módon adható meg:

$$\Delta s = d \cdot \sin \alpha$$

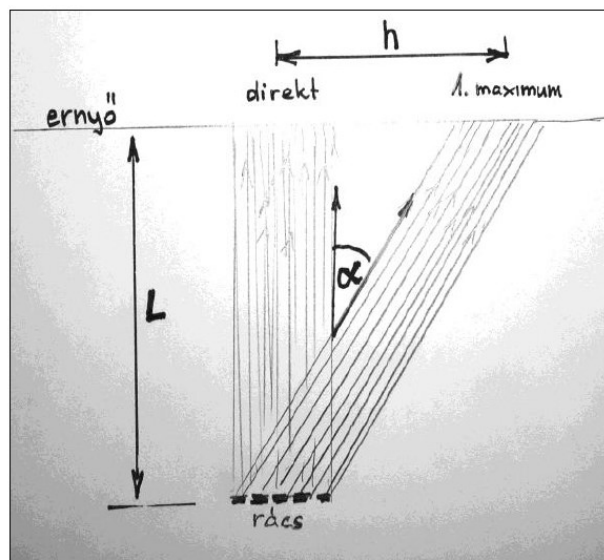
Az erősítés feltétele, hogy azonos fázisban ériék az ernyőt a szomszédos fényhullámok. Ekkor az útkülönbség a hullámhossz egész számú többszöröse.

$$\Delta s = k\lambda$$

$$k = 0, 1, 2 \dots$$

Ekkor az ernyőn jól érzékelhető fényfoltot láthatunk. Azokban az irányokban, amelyekre a fenti feltétel nem teljesül, az ernyő sötét marad.

Határozzuk meg a fény hullámhosszát!

$$\operatorname{tg}\alpha = \frac{h}{L}$$

Kis szögek esetén fennáll, hogy

$$\sin\alpha \approx \operatorname{tg}\alpha$$

(az L távolság lényegesen nagyobb, mint h)

Behelyettesítve az interferencia erősítés-feltételét leíró egyenletbe:

$$d \frac{h}{L} = k\lambda$$

Az ismert adatok alapján a fény hullámhossza meghatározható. Több különböző rács-ernyő távolság mellett pontosabb eredményt kaphatunk. Ekkor a kapott hullámhosszak átlagát adjuk meg!

Ha $k=0$, akkor a fény eredeti irányában a nulladrendű erősítést kapjuk, amely az interferenciakép középső foltja. k -ad rendű (elsőrendű, másodrendű, stb.) erősítések jönnek létre az elhajlási kép közepétől mindkét irányban.

Hibaforrások

- Mérőszalag, vonalzó leolvasási hibája